

KKV FEJLESZTÉS A HELYI GAZDASÁG FEJLŐDÉSE ÉRDEKÉBEN

Horeczki Réka - Mezei Cecília

Bevezetés

A helyi gazdaság nem tud létezni a helyi gazdaság szereplőinek aktív részvétele nélkül, akik befektetnek, foglalkoztatnak, működnek, hálózatosodnak, innoválnak és folytathatnánk a sort. Sokféle gazdaságpolitikai irányzat és eszköz ismert, amelyet annak érdekében legitimálnak és alkalmaznak, mert a vállalkozói aktivitás növekedését (rosszabb esetben fennmaradását) remélik tőlük (több befektetés, foglalkoztatott stb.).

Tanulmányunk ennek az ismert összefüggésnek egy szűkített halmazával kíván foglalkozni. A szűkítés egyik irányát a helyi/regionális léptékben alkalmazható, a helyi szereplők által támogatott, adaptálható gazdaságfejlesztési eszközrendszer adja, amelyek a másik oldalról a KKV-kra fókuszáltak vagy azokat is helyzetbe hozva működtethetők.

„Helyi gazdaságfejlesztés alatt olyan tudatos, a helyi szereplők által irányított, támogatott vagy végrehajtott beavatkozások összességét értjük, amelyek – legalább részben – közösségi felhatalmazás alapján történnek, és amelyek a helyi gazdaság működését (intézmények, erőforrások), teljesítményét (termelékenység) és struktúráját (ágazati szerkezet) közvetve (például külső gazdaságosság) vagy közvetlenül (például iparfejlesztés) érintik” (Mezei, 2019. p. 28.). meghatározó természetesen, hogy a nem helyi, állami, központi gazdaságfejlesztés mekkora teret enged egyáltalán a helyi beavatkozásoknak, milyen mozgástér marad potenciálisan a helyi szereplők számára. Az már a helyi sajátosságoktól is függ (helyi erőforrások, hálózati beágyazottságok, partnerségi gyakorlat, társadalmi jellemzők stb.), hogy ezt mennyiben sikerül kihasználni.

A vállalkozásfejlesztés a gazdaságfejlesztéstől jóval szűkebb fogalom, hiszen csak azokat a tudatos beavatkozásokat értjük bele, amelyek a vállalkozások működésével, teljesítményével és strukturális illeszkedésével kapcsolatosak.

Jelen tanulmányban a hazai gyakorlatban alkalmazott vállalkozásfejlesztési eszközök közül néhányat a felvonultatásával keressük a helyi mozgástér, a potenciális helyi gazdaságfejlesztési kapcsolat nyomait.

A gazdaságélénkítési eszközök és szerepük

A gazdaságfejlesztés és a vállalkozásfejlesztés szorosan összekapcsolódó fogalmak. Az Európai Unióban a vállalkozói lét ösztönzése céljából mérföldkőnek tekintett Kisvállalkozások Európai Chartája című dokumentumban például a kisvállalkozás-fejlesztés érdekében, 2000-ben azonosított főbb cselekvési irányok a következők voltak (Európai Bizottság, 2004):

1. a vállalkozói készségek fejlesztésének integrálása az oktatási rendszerbe;

2. a vállalkozás-alapítás olcsóbbá és gyorsabbá tétele;
3. a szabályozás egyszerűsítése;
4. a vállalkozások tevékenységéhez szükséges szakképzések támogatása;
5. az online ügyintézési lehetőségek biztosítása (pl. pályázat, adóbevallás);
6. az egységes piac következetes érvényesítése (pl. közbeszerzés);
7. adózási és finanszírozási helyzet javítása (pl. hitel, tőke, támogatás);
8. a technológiatranszfer ösztönzése (kisvállalkozások együttműködései, klaszterek);
9. a tudástranszfer hatékonyságának, a tanácsadási szolgáltatások színvonalának emelése;
10. a kisvállalkozások érdekképviselőinek erősítése.

Ezek mind klasszikus gazdaságfejlesztési eszközök. A gazdaságfejlesztés azonban a vállalkozásfejlesztésen kívüli eszközökkel is élhet egy-egy térség, gazdasági körzet fejlődésének elősegítése érdekében. Tágra értelmezve, s a gazdasági alrendszer társadalmi és természeti környezeti kapcsolatait is bevonva, beavatkozhat akár a természeti állapot megőrzésével vagy a helyi közösség fejlesztésével is, amelyeknek ugyancsak lehetnek gazdaságösztönző hatásai (a természet-közeliségre építő turizmus, a vonzó lakóhelyre betelepülő munkaerő stb.).

A helyi gazdaságfejlesztési eszközök köre nemzetközi összehasonlításban is homogénnek tekinthető. Az eszközök adott helyen/térségben való alkalmazása többnyire a kiválasztott gazdaságfejlesztési stratégiáktól, a szabályozási környezettől és annak stabilitásától, kiszámíthatóságától függnek (Mezei, 2019). A gazdaságfejlesztési eszközök kiválasztása során több szempontra is figyelmet kell fordítani, például a helyi erőforrásokra, az érintett szereplőkre (térségi vagy helyi aktor), a területi hatókörre (helyi vagy országos léptékű rendszerekről van szó), a mérethatékonyságra, az elérhetőségre, vagy az adott gazdasági és társadalmi szerkezetre (munkaerőpiac, humán erőforrás, képzési struktúra, vállalati szerkezet stb.).

A helyi gazdaságfejlesztési eszközökön belül lehatárolható vállalkozásfejlesztési eszközrendszer két nagy csoportra bontható: az egyedi és az átfogó vállalkozásfejlesztési eszközökre. Több vállalkozást is érintő, átfogó vállalkozásfejlesztési eszköznek minősül pl. az ipari park és az inkubátorház, amely esetekben az állam/önkormányzat nem egyedi támogatást nyújt, hanem átfogó működési feltételeket teremt. Egyedi támogatásnak minősül például a telephely-biztosítás, a fejlesztési megállapodás, a közszolgáltatások meglétének/fejlesztésének ígérete, vagy a fizikai infrastruktúra adományozása.

A gazdaságfejlesztési gyakorlat evolúciója, így az annak során alkalmazott eszközök köre az egyedi vállalati támogatások irányából a közvetett, a vállalkozói környezetet biztosító megoldások felé mutat világszerte (1. táblázat). Az európai uniós tagállamok esetében az európaizációs folyamat velejárója volt ez az átalakulás.

1. táblázat: A helyi gazdaságfejlesztés időbeli változása

Időtartam	A helyi gazdaságfejlesztés célja	A helyi gazdaságfejlesztés eszköztrendszere	A szereplők
1960–1980-as évek eleje	Termelő beruházások támogatása, külső befektetések (különösen a külföldi direkt befektetések) vonzása. Infrastrukturális beruházások (vonalas infrastruktúra).	Nagy összegű támogatások nyújtása. Kedvezményes kölcsönök biztosítása a helyi beruházásokat végző termelő vállalatoknak. Adókedvezmények nyújtása. Az infrastrukturális beruházások támogatása.	Csak közösségi részvétel
1980–1990-es évek közepe	A helyi vállalkozások megtartása és támogatása. A beruházások kiemelt szerepe, de már jóval célzottabban vagy a támogatott szektorok vagy a támogatott területi egységek tekintetében.	Egyedi vállalkozások közvetlen pénzügyi támogatása. Inkubátorházak, munkahelyteremtő támogatások. A kis- és középvállalkozások (KKV-k) támogatása (tanácsadás, képzés). Technikai segítségnyújtás. Az induló vállalkozások támogatása. Néhány humán és fizikai infrastrukturális beruházás támogatása.	Az együttműködések közösségi irányítása.
1990–	A közvetlen vállalati támogatások helyett a teljes (versenyképes) üzleti környezet alakítása a cél. A humán infrastrukturális beruházások támogatása. A hálózatosság elősegítése, és a magánszektor beruházásainak befolyásolása. A helyi versenyképességének fokozása érdekében a beruházások fokozott ösztönzése.	Megfelelő környezet kialakítása a helyi vállalkozások fejlődésének elősegítéséhez. Versenyképes helyi telepítési tényezők biztosítása. Az együttműködések és a hálózatok ösztönzése. A klaszterek létrejöttének elősegítése. A képzés és a munkahely-létesítés támogatása. Az életminőséget javító kezdeményezések támogatása.	A közösségi-magán együttműködések preferálása, az együttműködések közösségi vezetése.

Forrás: The World Bank, Local Economic Development. – alapján Mezei, 2019. 60-61. oldal.

Közvetlen vállalkozásfejlesztési eszközöknek és egyben a vállalkozói infrastruktúra főbb elemeinek is tekinthetők az iparterületek, az ipari parkok, az inkubátorházak, a tudományos parkok, az innovációs központok és a klaszterek vagy más néven ipari körzetek. Ezekre együttesen jellemző, hogy egységes kezelésben lévő, közös infrastruktúrát és szolgáltatásokat igénybe vevő, a közelség szinergiáit kihasználó vállalkozási koncentrációk, amelyek kiterjedése akár több száz hektár is lehet.

Területhasználat szerint vizsgálva a gazdaságélénkítő eszközök a következők lehetnek:

- egy épületre terjedhet ki
 - az inkubátorház, amelyet kezdő vállalkozások számára hoznak létre;
 - az innovációs központok, amelyeket innovatív cégeket integrálnak,
- épületegyüttesre vagy városrészre koncentrálódnak
 - a kijelölt iparterületek – amely egy területrendezési eszköz;
 - az ipari parkok – amelyek főként termeléshez köthetőek;
 - technológiai park – termelés és kutatás-fejlesztés kettőse valósul meg;
 - tudományos park – az egyetemek közelében, csak kutatás-fejlesztés történik;
 - kereskedelmi park – kizárólag kereskedelmi tevékenység történik.
- egy városra vonatkozóan: technopolisz – technológiai város (Benko, 1992).

A vizsgált vállalkozásfejlesztési eszközök

A továbbiakban a számos vállalkozásfejlesztési és egyben gazdaságfejlesztési célokat szolgáló eszköz közül a következőket tekintjük át részletesebben:

- Iparterületek
- Vállalkozási övezetek
- Ipari parkok
- Inkubátorházak
- K+F+I központok

Iparterületek

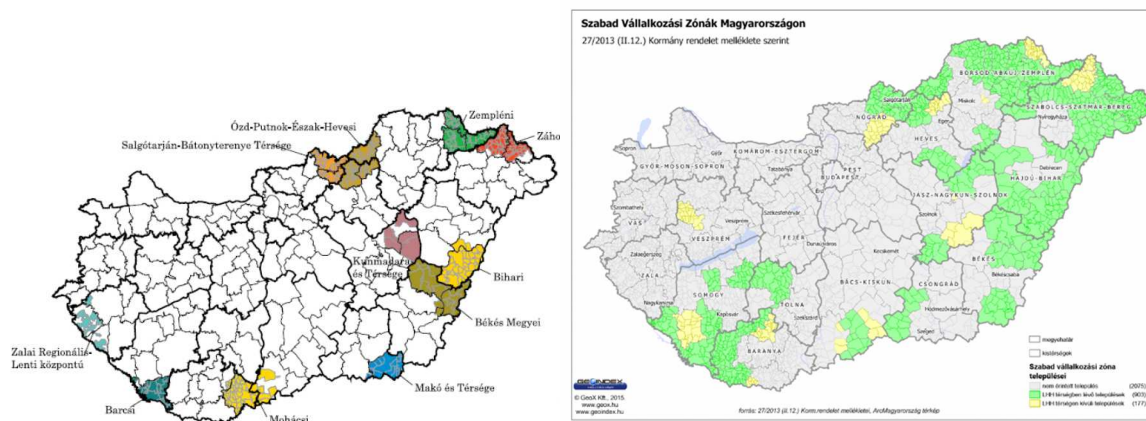
Az iparterületek a települési környezet részei a lakóterületek, zöldterületek és közlekedési területek mellett (Csete, 2012). A városok az iparterületek kialakítása során elsődleges tényezőként a megközelíthetőséget vizsgálják; a főbb kereskedelmi útvonalak, főutak lesznek a legfontosabb „telepítési”, kijelölési tényezők. Általánosságban elmondható, hogy a városok központi iparterületein a város történelmi, nagy hagyományokkal rendelkező iparágainak méltó képviselői jelennek meg, amely a körülvevő, majd beolvasztó urbanizáció eredménye. A városok szélén elterülő iparterületek pedig kulcsfontosságúak a munkahelyteremtésben; alapterületükben ritka a megkötés.

Vállalkozási övezetek

A vállalkozásfejlesztés egyik egyedi módja a vállalkozási övezetek létesítése, amely adókedvezményben részesülő és egyszerűsített szabályozást követő területi egység kijelölését jelenti. Ezen területi egységek az Egyesült Államok és az Egyesült Királyság stratégiai övezeteinek továbbgondolt kedvezményes térségei: pl. shannoni repülőtér, ahol a 2000-es évek elején 2 km²-en 120 vállalkozás működött és 7000 fő foglalkoztatottal (Salamin, 2001). 2012-ben a repülőtér független egység lett – állami tulajdonú kereskedelmi repülőtér, amely elkülönülve működik a Dublini Repülőtéri Hatóságtól. Jelenleg a Shannon Group (az üzemeltető) négy nagyobb egységet ölel fel, a többek között a javítási szolgáltatásokért felelős International Aviation Services Centre-t, amely közel 40 kis- és középvállalkozással együtt dolgozik, és több mint 1600 főt foglalkoztat. A repülőtér utasforgalma megközelíti a 2,5 milliót (Shannon.com 2019, Irishcom 2018).

Az Egyesült Királyságban az 1980-as években a válságba került városi területeken vállalkozási zónákat (ún. urban enterprise zone) hoztak létre, amelyek 40-80 hektáros területet fedtek le és átlagosan tíz évre kaptak adómentességet vagy adókedvezményeket. Az utólagos értékelések számos pozitív példát és sajnos jó pár csődközeli helyzetet is bemutatnak; az egyes városi térségeknek megújítása nem mindig generált foglalkoztatás-bővülést (World Bank, 2008). Hazánkban a rendszerváltás után kezdődött a vállalkozási övezetek támogatása, Mosonmagyaróvár, Záhony, Zemplén és Ózd térségében (Ruttkay, 1994). Záhony, mint vállalkozási övezet kijelölése 1996-ban történt meg, amelyet további tíz térség beiktatása követett az Országos Területfejlesztési Konceptióban (OTK, 1998).

1. ábra Vállalkozási övezetek Magyarországon, 1998 és 2013

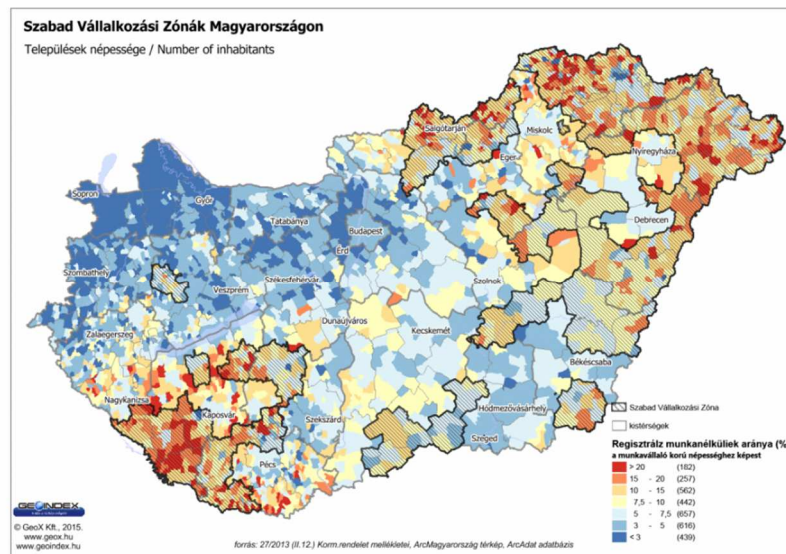

Forrás: OTK, 1998 és Geindex.hu

A vállalkozási övezetek, vállalkozási zónák létrehozása a területfejlesztési célokat szolgálta. Az 1996. évi XXI tv. az ipari parkok törvényi lehatárolása mellett 2011-től tartalmazza a szabad vállalkozási zónák kategóriáját.

A 27/2013. (II. 12.) kormányrendelet a szabad vállalkozási zónák létrehozásának és működésének, valamint a kedvezmények igénybevételének szabályairól szól. A kormányrendelet 1. §-a értelmében „a Kormány a leghátrányosabb helyzetű térségekben található településeket szabad vállalkozási zónává nyilvánítja”; a kormány által kijelölt térségek, a partnerségi elvet érvényesítő térségi gazdaságfejlesztő szervezet által koordinált, közigazgatási határokkal vagy helyrajzi számokkal lehatárolt, különböző feltételeket teljesítő, a fejlesztés szempontjából együtt kezelt térségek (vagy kedvezményezett térségben a kormány által egyedileg meghatározott, nemzeti gazdasági érdekből kiemelt gazdasági ágazatok), amelyek a térség fejlődése érdekében sajátos kedvezményeket biztosítanak (Lux, 2017). A rendelet fontos eleme, hogy a szabad vállalkozási zónában tevékenykedő és betelepülő vállalkozások többlétszámú támogatást igényelhetnek. A szabad vállalkozási zónák esetében fejlesztési, beruházási, adópolitikai és foglalkoztatáspolitikai kedvezmények érhetőek el. Jelenleg az ország társadalmi-gazdasági leszakadással leginkább érintett 108 járása minősül szabad vállalkozási zónának, amely a települések több mint egyharmadát érinti (1202 település). A vállalkozási zóna kijelölése öt évre szól, amely miniszteri javaslatra meghosszabbítható. A jelenlegi vállalkozási zónává történő kijelölés 2020. december 31-ig érvényes. A zónákra igényelhető többlétszámú támogatás ösztönzi a foglalkoztatás bővítést, az új munkahelyek teremtését; amely tevékenységet a megyei önkormányzat hangolja össze a települési önkormányzatok, a kormányzat és a gazdasági szereplők között. Az összehangolt működés kiemelt jelentőségű ezekben térségekben, hiszen azok az ország legnagyobb munkanélküliséggel sújtott területei egyben (2. ábra).

2. ábra A munkanélküliség mértéke Magyarországon, 2015

Forrás: Geoindex.hu

Ipari parkok

Az iparterületek az ipari parkok kezdeményeinek tekinthetők. Kezdetben éppen ezért tradicionális iparterületeken létesültek az ipari parkok. Iparterületnek tekintjük egy-egy a település vezetése által lehatárolt közművesített területet, amelyet ipari beruházás céljából különítenek el, és minden olyan területet, amit a rendezési tervezés során ide sorolnak. Érdemi tervezési eszköz az iparterületek bővítésére kijelölt területek köre is. A régiók versenyképességének megőrzése céljából az iparterületek elérhetősége, alpinfrastruktúrája fejleszthető kormányzati pályázatokból, saját erőből vagy pályázati konstrukcióból, amellyel vonzó vállalkozói környezet érhető el.

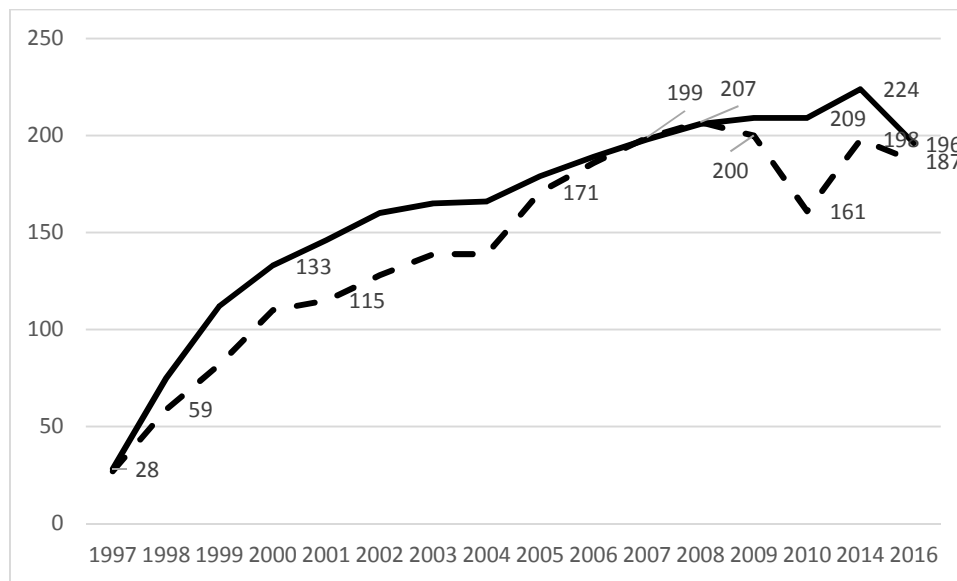
Az 1960-as években a regionális gazdaságfejlesztés egyik céljaként jelent meg az ipari parkok létesítése, amely modellt a hazai szakma is érdeklődéssel fogadta. Az akkori meghatározás ma is hasonló: infrastruktúra létesítésével és szolgáltatások szervezésével elősegíti és befolyásolja a vállalati telephely választását, a vállalati tőke „működővé” tételét (Bartke, 1971). Hazánkban az iparosítás előmozdítása érdekében központi és helyi kezdeményezéssel létesítettek ipari területeket. Az előközművesített iparterületek Dombóváron és Mátészalkán központi; Egerben, Gyulán, Hajdúböszörményben és Kaposvárott helyi kezdeményezéssel jöttek létre (Kullmann, 2009). Az akkori kormányzat több szempontból is „hasznosnak” vélte az ipari parkokat, ezért egyre több önkormányzat azonosult ezzel a gondolattal, és támogatta fejlődését (Kiss, 2013). Az ipari park elnevezés a fejlesztési dokumentumokban elsőként az 1996. évi XXI. tv-ben került lehatárolásra. A kormány tájékoztató programja hozzájárult, hogy széles társadalmi körben megismerjék a fogalmat, és bekerüljön a napi szóhasználatba.

A törvény szerint ipari park „az infrastruktúrával ellátott olyan terület, ahol elsősorban termelő és feldolgozóipari tevékenységet végző, valamint innovációra törekvő vállalkozások találhatóak” A törvény 22. § rögzíti, hogy az önkormányzatok és társulásai sajátos területfejlesztési céljaik érdekében ipari parkokat és egyéb fejlesztési egységeket hozhatnak létre. ugyancsak itt a térségi gazdaságfejlesztési szervezet létét az ipari park fejlesztéséhez szükséges képességek rendelkezésre állásához kötötték.

A területfejlesztésről és a területrendezésről szóló törvénnyel összhangban a 185/1996. évi kormányrendelet az ipari parkok létesítését és támogatásának elősegítését foglalta össze. Az ipari park fogalmát 2005-ben kibővítették és leszabályozták a legalább 20 hektár alapterületű, infrastruktúrával ellátott, termelő és szolgáltató tevékenységnek helyet adó, „Ipari Park” címmel rendelkező területként definiálva azt.

Az ország első ipari parkja a Győri Ipari Park, ahol a város önkormányzata egy osztrák ingatlanfejlesztő partnerrel együtt fogott zöldmezős fejlesztésekbe. Székesfehérvár és a Videoton gyár együttműködése pedig egy beszállítói ipari park megteremtését eredményezte.

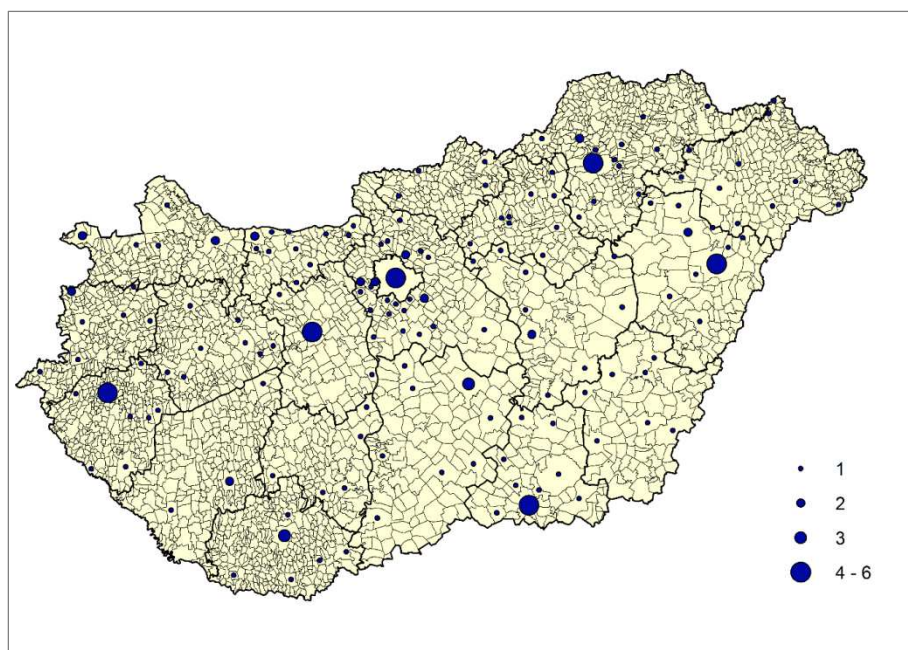
3. ábra Az ipari parkok (db) és az ipari parkban foglalkoztatottak számának változása (ezer fő), 1997-2016

Forrás: Kiss, 2013; kormány.hu adatai alapján saját szerkesztés

Az 1997-es évi első kiírt pályázatot minden évben újabb követte. Az ipari parkok száma a kezdeti 28-ról 2016-ra 196-ra bővült. A 2000-es évek elején főként az Észak-Dunántúlon és Észak-Magyarországon jöttek létre nagyobb számban ipari parkok; mára már kiegyenlítettebbé vált az elhelyezkedésük. Egyre több kisváros és közepes méretű városban működik ipari park.

4. ábra: Ipari parkok Magyarországon 2016-ban

Forrás: www.kormany.hu alapján Farkas Jenő Zsolt készítette

Az ipari parkok legnagyobb sűrűsödési pontja a fővárosi agglomerációban található (4. ábra)–erre magyarázatul szolgál a régió kiváló logisztikai helyzete (amit a központi fekvésen túl a sugarasan kiépülő autópálya-hálózat szintén erősít), valamint a nagyméretű és differenciált felvevő és a munkaerőpiac. Ezen túlmenően a jelentősebb városokban, járásközpontokban egy, esetleg kettő ipari parkot találunk, 3 vagy annál több ipari parkkal csak megyeszékhelyek, régióközpontok rendelkeznek.

Az ipari parkok a szabályozás alapján betölthetik a következő funkciókat:

- integrátor ipari park, amikor alapfunkciója mellett az ipari parkban és az annak térségében működő vállalkozások számára rendszeres és magas színvonalú üzleti szolgáltatást is nyújt;
- kistérségi gazdaságfejlesztő ipari park, alapfunkciója mellett kistérségi gazdaságfejlesztési tevékenységet folytat a területileg illetékes Fejlesztési Tanácsokkal kötött megállapodás alapján;
- minősített ipari park cím: az „Integrátor Ipari Park” címet és a „Kistérségi Gazdaságfejlesztő Ipari Park” címet tartalmazó gyűjtőfogalom.

Az „Integrátor Ipari Park” cím elnyeréséhez szükséges feltételek (186/2005. (IX. 13.) Korm. Rendelet 10. §):

„a) a Pályázó legalább 3 éve rendelkezik „Ipari Park” címmel, és a ... beszámolási kötelezettségeit teljesítette;

b) a Pályázó az ipari parkban főállású, felsőfokú végzettséggel rendelkező szakembert alkalmaz, akinek feladata a rendszeres üzleti szolgáltatás nyújtása és vállalati hálózatok kialakulásának elősegítése.

c) a betelepült vállalkozások között, vagy a betelepült vállalkozások és az ipari park térségében működő vállalkozások között rendszeres termelési, szolgáltatási, oktatási vagy fejlesztési együttműködés folyik, amit a Pályázó az együttműködő vállalkozások nyilatkozatával igazol;

d) az ipari park rendszeresen együttműködik legalább két másik, környezetében működő ipari parkkal, amit a Pályázó az együttműködő ipari parkok nyilatkozatával igazol.

A „Kistérségi Gazdaságfejlesztő Ipari Park” cím elnyeréséhez szükséges feltételek (186/2005. (IX. 13.) Korm. Rendelet 11. §): hasonlóan az Integrátor Ipari Park fogalmához, legalább három éve „Ipari Park” címmel rendelkezik; alkalmaz megfelelő végzettségű szakembert, akinek feladatköre már más természetű. A szakembernek részt kell vennie a kistérség fejlesztési programok tervezésében, segítenie kell az ipari park, a térségben működő vállalkozások és a megvalósuló fejlesztési programok illeszkedését. Ezen felül az alábbi körülményeknek kell megfelelni: „az ipari park területén olyan inkubátorház működik, amely egyidejűleg legalább három, 5 évnél nem régebben alapított kisvállalkozás számára biztosít a piaci árnál kedvezőbb elhelyezést; az ipari parkot működtető szervezet rendelkezik a területileg illetékes Kistérségi Fejlesztési Tanács, vagy a területfejlesztési feladatokat is ellátó többcélú Kistérségi Társulás, továbbá a Megyei Területfejlesztési Tanács, valamint a Regionális Fejlesztési Tanács indokolással alátámasztott támogató javaslatával”.

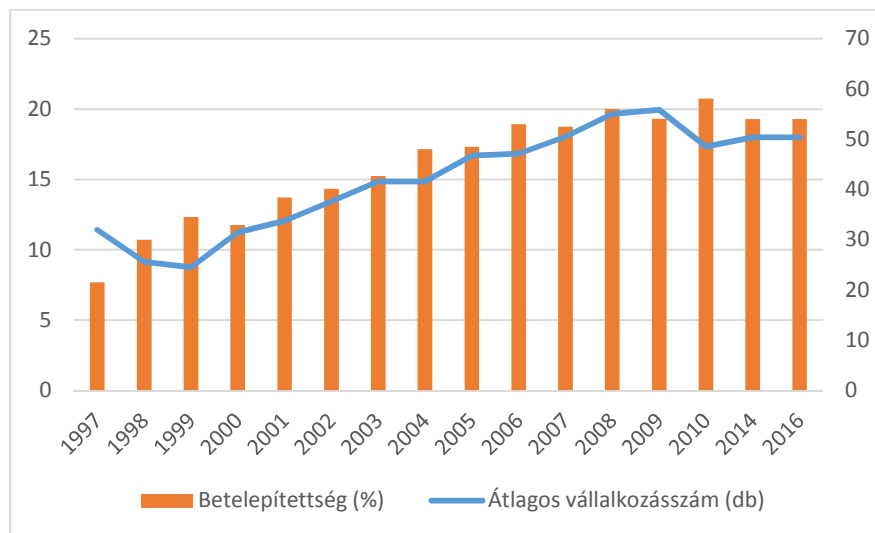
Különleges cím a Tudományos és Technológiai Ipari Park, amelyet olyan szervezet nyerhet el, amelyiknek fennálló kutatási vagy együttműködési szerződése van egyetemmel, főiskolával vagy akadémiai intézettel és a betelepült vállalkozások közül legalább három együttműködik K+F+I tevékenység végzésében. Ezen kategória első lépcsőjének tekinthető az a Debrecen Science Park (ami egy egyetemi ipari park). Az országban egyedi ipari parkban, a kutató-fejlesztő, szaktanácsadási, illetve szolgáltató tevékenység mellett az oktatás gyakorlati oldala is bemutatható. A 25 hektáros területen nemzetközi szinten is jelentős innovációs platform került kialakításra. Ahogyan az Egyetem honlapja is fogalmaz: „Intézményünk elkötelezett a felsőoktatási képzés, a felsőoktatás és az üzleti szféra aktív kapcsolatának fejlesztésében, ezért olyan modellértékű megoldásokat kíván megvalósítani az Egyetemi Ipari Parkban, mely megoldást jelent az innovációs tevékenységek és menedzsment, valamint a helyi célú gazdaságfejlesztés problémakörére” (Debreceni Egyetem honlapja). Az Egyetemi Ipari Park elindítását 1999-ben határozták el; még ebben az évben megtörtént az ipari park területének iparterületté történő minősítése, valamint a szabályozási terv jóváhagyása. Az év végén elnyerték az Ipari Park címet, majd az alpinfrastruktúra kiépítése vette kezdetét. A működési stratégia és a koncepció a Debreceni Egyetemmel való szorosabb megfelelés/megfeleltetés miatt módosult és az új cél egy Tudományos és Technológiai Park, azaz Debrecen Science Park létrehozatala lett.

Az egyetem kezelésében lévő ipari park ilyen irányú fejlesztése generálja a további egyetemi és céges beruházásokat, amelyek a koncentrációt kihasználva az ipari termelés modellezésére és a gyártási folyamat fejlesztésére helyeznek nagyobb hangsúlyt. Célként fogalmazódik meg ezeken felül a céginkubáció és a hallgatók bevonása. A betelepítési politika során fontos szempontként jelentkezik azon vállalatok preferálása, amelyek a gazdaságfejlesztési szerepük mellett folyamatos megrendelőként is jelen vannak az egyetem kutatási tevékenységénél, az egyetemi spin-off és start-up cégek esetében, mint szakmai befektetők és/vagy finanszírozók.

Fővárosi kezdeményezések is történtek már tudományos vagy technológiai parkok létesítésére. Bajmócy (2006) szerint azonban a 2000-es évek elején Magyarországon még nem voltak

adottak azok a gazdasági és intézményi feltételek, amelyek a tudományos parkok hálózatának sikeres működéséhez hozzá járulhattak volna. A Lágymányosi egyetemi campuson azonban sikerrel létesült egy tudományos park, amely nagyobb vállalatok egységeinek betelepülésével jött létre (pl. IBM, HP, MATÁV). Ma már tehát úgy tűnik, hogy jelentős kormányzati támogatással kiépültek azok a feltételek, amelyek egyetemi innovációs központok elterjedését lehetővé teszik.

5. ábra Az ipari parkokba betelepült vállalkozások száma (db) és a betelepültség mértéke (%), 1997-2016

Forrás: Kiss, 2013; kormány.hu alapján saját szerkesztés

Érdekes, hogy több olyan területet találhatunk hazánkban, amely bár nem viseli az ipari park címet, de hasonló elvek mentén működik. Ilyen például a Graphisoft park, ahol intenzív kutatás-fejlesztést illetve egyéb igényes, kreatív szellemi munkát végző IT cégek vannak jelen. A park Óbudán, egy 7,5 hektáros területen indult. Ma már, többszöri bővítés után 75 ezer m² iroda és laborépülettel, valamint oktatási célú épülettel rendelkeznek. A meghatározó 6-8 nagy IT vállalaton kívül köztük a Microsoft, az SAP, a Graphisoft vagy a Canon, további 70 innovatív KKV, mint pl. a Thales Nanotechnológiai Rt. működik a park területén, ahol a KKV-k megjelenését a park Campusa és Startup Központja egyaránt támogatja. (Barta, 2002; Graphisoft, 2019).

A tulajdonosi szerkezetet vizsgálva többségében önkormányzati vagy belföldi magántulajdonban lévő szervezetek viselik az ipari park címet. A Nemzetgazdasági Minisztérium (2018) által vizsgált ipari parkok 66 %-a gazdasági társaság és 1/3-a önkormányzati volt. Az átlagos terület az országban 92 hektár, az átlagos betelepítettség pedig meghaladja az ipari park területének felét. Az ipari park területét jellemzően eladják és csak a parkok egynegyede adja bérbe a területet.

Az ipari parkok jelentős területfejlesztő hatással bírnak, speciális vállalkozásként is felfoghatóak. Ipari szerkezetváltást elősegítő tevékenységet végeznek, amelynek során:

- zöldmezős beruházásokhoz alakítanak ki iparterületeket, ahol széles szolgáltatási palettával és fejlett infrastruktúrával várják a befektetőket;

- az önkormányzatok helyi adómentességet kínálnak (egészen 2008-ig lehetővé tette ezt a szabályozás) ezáltal a befektetéseket ösztönzik, így új munkalehetőséget teremtenek;
- a „rekonstrukciós” iparterületeket újból hasznosítják;
- koncentrált ipari termelési tevékenységet produkálnak, fejlesztési központként funkcionálnak (Tóth, 1999).

A 2015-ben induló Modern Városok Program is hozzájárult az ipari szerkezetváltáshoz, támogatta a 23 megyei jogú városban – részben hazai, részben európai uniós forrásból – megvalósuló fejlesztéseket. Országszerte autópályák, kórházak, kulturális intézmények, ipari parkok létesítését tervezték a városok, többek között a következő fejlesztési irányok megfogalmazásával:

- Békéscsabán 47 hektáros új ipari park, nyomdaipari képzőközpont létesül, és energetikai program zajlik (Kormány.hu, 2017);
- Debrecenben az Egyetem fejlesztése mellett az Innovációs Pláza infrastrukturális beruházása, Innovációs Park és új városi alközpont kerül kiépítésre (Debreceni Egyetem Intézményfejlesztési Terve, 2015; Debrecen város honlapja, 2018);
- Dunaújvárosban az ipari park fejlesztése, kulturális és rekreációs épületek, épületegyüttesek kialakítása (a városról készült esettanulmány olvasható a kötetben) valósul meg (Kormány.hu, 2017);
- Eger a déli iparterületeit fejleszti, intermodális csomópontot alakít ki (Kormány.hu, 2017);
- Érd: hasonlóan iparterület-fejlesztést irányoz elő, és oktatási és rekreációs intézmények felújítását tűzte ki célul (Kormány.hu, 2017);
- Győr: az innovatív város, az egyetemfejlesztés mellett a mikro-, kis- és középvállalkozást célzó infokommunikációs szemléletformáló és kompetenciafejlesztő program elindítója egyben (Győr város honlapja, 2017; KIFÜ honlapja, 2017);
- Kecskemét: Egyetemi ipari kutatóközpont kialakítását tervezte;
- Pécs: Pécsi Tudományegyetem fejlesztése, gazdaságfejlesztési központ kialakítása, és Inkubáció biztosítása a kisvállalkozások számára (Kormány.hu, 2017);
- Sopron: Innovációs és Technológiai Centrum építése elsősorban a helyi vállalkozók számára (Sopron város Településszerkezeti terve, 2011; Sopron város honlapja, 2018);
- Szeged: ELI-ALPS Lézerközpont fejlesztése, amely a fizikai alapfolyamatok, a biológiai-, orvosi- és anyagtudományok terén kiemelkedő kutatási eredményeket teszi elérhetővé (Szeged város honlapja, 2018);
- Veszprém: Pannon Tudás Park létrehozása (Nagykanizsa és Zalaegerszeg városával együttműködve) Az összefogás célja, az egyetem képzési és kutatás-fejlesztési háttérére támaszkodva a környezetipar, az energetika, az informatika és elektronika, valamint a gépipar területén működő vállalkozások új, tudás-intenzív innovációs projekteket indítsanak. A partnerség a tudás-intenzív, hozzáadott értéket termelő gazdasági szereplőkre is kiterjedt (PannonTudásPark honlapja, 2019; Veszprém város honlapja, 2019).
- Zalaegerszeg: ZalaZone építésének elősegítése – „ahol az innováció vezet”; Technológiai Centrum fejlesztése (ZalaZone honlapja, 2019).

2017-ben a Nemzeti Tudományos és Technológiai Park Program keretében megalakult a Tudományos és Technológiai Parkok Szövetsége. A szövetség tagja között tudhatunk tíz ipari

parkot, amelyek "Tudományos és Technológiai Park" címmel rendelkeznek. A Szövetség célja egy országos rendszer, megvalósítási helyszín és ökoszisztéma megteremtése, fejlesztése az hazai innováció elősegítése érdekében.

Inkubátorházak

Az inkubátorházak gondolata az 1980-as évek elején született. „Az ötletet az a felismerés szülte, hogy a térségek gazdasági fejlődése szorosan összefügg a helyi kis- és középvállalkozások fejlődésével, ugyanakkor a vezetési tapasztalat és a finanszírozás hiánya miatt a vállalkozások nagy többsége megszűnik működése első éveiben” (Kullman, 2009). Az inkubátorház Benko (1992) meghatározása szerint olyan „helyek, támogatások és szolgáltatások együttese, amelyet az újonnan alapított vállalat speciális szükségleteihez igazítanak”. A fiatal vállalkozók és kezdő vállalkozások részére kedvezményes bérleti lehetőségeket, közös tárgyalótermet, tanácsadás és adminisztrációs szolgáltatásokat biztosít. A tanácsadás körébe tartozhat a könyvelés, a pénzügyi szolgáltatások vagy a marketing tevékenység. A Vállalkozói Inkubátorok Szövetsége által elfogadott megfogalmazás: „Vállalkozói inkubátor minden olyan létesítmény, amelynek célkitűzése, hogy kezdő mikro- és kisvállalkozásokat, vagy új fejlődési (innovációs) szakaszba lépő mikro-, kis- és középvállalkozásokat a maga eszköztárával az induló, vagy átmeneti szakaszban segítse.”

A Kaposvári Vállalkozók Háza Inkubátorház megkönnyíti a vállalkozások létrehozását és fejlődését, védett környezetet biztosít a mikro-, kis- és középvállalkozások számára, segíti azok beilleszkedését a helyi- és regionális gazdaságba, egyúttal technikai és szakmai háttérrel biztosít számukra, elősegítve ezzel a KKV-k foglalkoztatási aktivitását. Az intézmény piacszervező, forrásközvetítő, ötlet-gondozó és innovációt ösztönző funkciókat lát el és olyan szolgáltatásokat nyújt, amelyek az üzletvitelhez szükségesek a KKV-k számára (információs szolgáltatás, adminisztráció stb.). Az inkubátorház szolgáltatásai lehetővé teszik, hogy a vállalkozók figyelmüket cégük fő tevékenységére fókuszálhassák és a KKV-k koncentrációja együttműködési lehetőségeket is felkínál.

Kaposvári Vállalkozók Háza Inkubátorházban igénybe vehető szolgáltatások:

- Emelt szintű recepciószolgáltatás
- Műhelyek, irodák, tárgyalótermek, konferenciatermek bérlése
- Rendezvényterem (299 fő befogadására alkalmas, konfekció székekkel berendezve)
- Felszerelt kis- és nagytárgyaló bérlés (flipchart, projektor, vetítővászon, digitális tábla, hangtechnika)
- Környezetvédelmi tanácsadás
- Oktatóterem (24 fő befogadására alkalmas)
- Adó- és pénzügyi tanácsadás
- Minőségi hang- és fénytechnikai szolgáltatások a rendezvényteremben
- Teljes körű könyvelési szolgáltatás
- Catering szolgáltatás
- Vállalkozásfejlesztési tanácsadás
- Irodatechnikai szolgáltatások (fénymásolás, faxolás, nyomtatás, hőkötés, spirálozás)
- Jogi tanácsadás, ügyintézés
- Pályázatok figyelése, pályázatírás, projekt menedzsment

- Cégalapítás, cégjogi tanácsadás
- Számítógépes grafika, arculatterv
- Teljes körű marketing szolgáltatás
- Honlap készítés és karbantartás

Mely vállalkozásoknak nyújt segítséget az inkubátorház?

- Amelyek nem rendelkeznek jól megközelíthető helyen levő, megfelelő saját helyiséggel tevékenységük végzéséhez;
- nem rendelkeznek megfelelő irodatechnikai és kommunikációs berendezésekkel,
- tevékenységük, vállalkozásuk fejlesztéséhez tanácsadásra, különböző inkubációs szolgáltatásokra van szükségük,
- szeretnék kihasználni az együttműködésben rejlő üzleti lehetőségeket.

Az inkubátorházak a helyszín biztosításán túlmenően a menedzsment funkciók ellátását is támogatják.

Magának az inkubátorháznak a bevétele a bérleti díjból, illetve az általa nyújtott szolgáltatások bevételeiből származik; valamint pályázatokkal pótolja a fennmaradó költséghányadot.

„Magyarországon nem létezik egységes szakmai szempontrendszer arra vonatkozóan, hogy kik, milyen szolgáltatásokkal minősülnek inkubátorháznak, ellenben az ipari parkok szigorú szabályozásával. A szövetség tagsága sem kötelező, így nem létezik hazánkban pontos adat a működő inkubátorházak számával kapcsolatban” olvasható a Vállalkozói Inkubátorok Szövetsége oldalán (VISZ honlap, 2017). A Szövetség adatai alapján 30 inkubátorház működik az országban: Budapest, Sátoraljaújhely, Ózd, Eger, Nyíregyháza, Újfehértó, Békéscsaba, Debrecen, Hódmezővásárhely, Szeged, Szentes, Kecskemét, Szolnok, Salgótarján, Vecsés, Mórahalom, Dunaújváros, Kaposvár, Lenti, Zalaegerszeg, Zalaszentgrót, Szombathely, Győr, Komárom, Budaörs, Székesfehérvár és Veszprém városában.

Az első inkubátorházak volt szovjet laktanyák átalakításával és külföldi támogatások révén, a helyi vállalkozói központok bázisán létesültek. Az utóbbi években az ipari parkok területén belül erős innovációs potenciállal rendelkeznek az inkubátor- vagy más néven szolgáltatóházak. Területfejlesztési szempontból kiemelt figyelmet fordítanak rá, mivel kedvezőtlen adottságú vagy kevésbé fejlett térségekben is találhatunk pozitív példákat az inkubátorházakra az ipari parkokkal ellentétben. Sikeres inkubátorháznak tekinthető: Békéscsaba, Sátoraljaújhely és Nyíregyháza. Az élhető település egyik alapkövének tekintik az inkubátorház létét pl. Cigándon.

Az inkubátorházak alapításakor figyelembe kell venni a helyi vállalkozások méretét, motivációit; hiszen a termelő tevékenységet végző vállalkozások telephelyigénye magasabb, mint a szolgáltatási szférában dolgozóké. A hazai inkubátorházak négy típusát különböztethetjük meg (Kullmann, 2009):

1. Kis alapterületű, helyi igények kielégítésére szolgál, tipikusan „üzletház” jellegű, kereskedelmi-szolgáltató profillal pl. Lenti, Ózd, Zalaszentgrót;
2. Közepes méretű, többségében gazdasági szolgáltatást nyújtó vállalatok jellemzik, komplex szolgáltatás nyújt pl. Hódmezővásárhely, Salgótarján, Szeged, Szombathely;

3. Klasszikusnak tekinthető: nagy alapterületű, termelő vállalkozások részére létrehozott pl. Békéscsaba, Nyíregyháza, Sátoraljaújhely.
4. Új típusú ún. innovációs központok, amelyek két további típusa különülnek el: az egyetemhez kapcsolódó, az egyetemi kutatásokról kinövő inkubátorok: pl. Pécs, Budapest, Veszprém, valamint az ipari park részévé váló, jellemzően technikai újításokat elősegítő inkubátorok pl. Győr, Zalaegerszeg.

K+F+I tudásközpontok

A kutatás-fejlesztés-innováció (K+F+I) a tudásbázis állandó fejlesztése, az élenjáró szervezetek sajátja. A tudás- és technológiaigényesség növekedésével a vállalkozások számára megnő a külső források iránti igény. Csonka (2009. p. 48.) a kutatás-fejlesztési és innovációs hálózatokat a következőképpen fogalmazza meg: „olyan tartós, a függetlenségüket megőrző tudományos és üzleti szereplők nyitott horizontális együttműködése, melynek célja a partnerek helyzetének és tudásbázisának erősítése a közösen végzett kutatás-fejlesztési és innovációs tevékenységük által”. A K+F+I hálózatok és a tudásbázisok célja az együttműködés előmozdítása, a tudás generálása, az információk megosztása a versenyképesség növelése érdekében. A kutatás-fejlesztés öt fő jellemzője: újdonság-tartalom, magas befektetési kockázat, átruházhatóság, reprodukálhatóság, kreativitás és formalizáltság.

Magyarországon 1998-ban hirdették meg a Kooperációs Kutatóközpontokat (továbbiakban KKK) támogató programot. A központok hazai egyetemeken létesültek, céljuk a létrehozott tudományos eredmények gazdasági integrációjának elősegítése volt. Hasonló keretekkel kezdte meg működését a Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal kezelésében lévő Regionális Egyetemi Tudásközpontok program, 2004-ben. A ma már Pázmány Péter program nevet viselő regionális tudásközpontok egy intenzív ipari és kutatás-fejlesztési együttműködés céljából jöttek létre. Az országban 19 működő KKK közel 300 vállalatot foglalt magába, s az innovációs rendszer szempontjából stratégiai jelentőségű területekre fókuszált. Az együttműködésben külföldi multinacionális cégek leányvállalatai, innovatív középvállalatok vettek részt partnerekként. A első négyéves periódusban 23 szabadalmi kérvény érkezett be (NKFIH honlap, 2017).

Ezen tudásközpontok a nemzetgazdasági stratégia fontos elemei, ezért a szakpolitika kiemelt területként kezeli őket (Magyarország Nemzeti Kutatási Infrastruktúra Útiterve, 2018). Szükséges is a kiemelt figyelem, mivel a kutató-fejlesztő helyek száma 2014-től kezdődően mérséklődésnek indult. Ehhez igazodóan, a K+F-szektorban a foglalkoztatottak köre is fokozatosan visszaesett (2. táblázat). 2017-től azonban megfordulni látszott ez a negatív tendencia, s az összes kutató-fejlesztő helyek száma immár 3109-re nőtt, közel 61 ezer alkalmazott (teljes munkaidős foglalkoztatásra átszámítva 40 ezer fő) közreműködésével. Azonban az összes foglalkoztatott kevesebb mint 1%-a dolgozik kutató-fejlesztő helyen, s a kutató helyek területi eloszlása sem egyenletes. Tíz kutatóból hat a fővárosban dolgozik, jelentős Győr, Szeged, Debrecen létszámkapacitása, és megemlíthető még Pécs szerepe. A Magyar Tudományos Akadémia kutatási intézményrendszerének 2019-es átalakítása a jövőben várhatóan hatásokkal bír majd mind a kutatóhelyek számára és megoszlására, mind a kutatással foglalkozók arányára, ahogyan a GDP-arányos K+F-ráfordítások jelenleg is mérsékeltnak mondható, az európai uniós 3%-os célindikátorhoz viszonyítva elmaradásokat mutató, mértékére (1. táblázat).

2. táblázat A K+F-szektor főbb mutatóinak alakulása, 2010-2017.

	Kutató- fejlesztő helyek száma	K+F számított létszáma összesen, fő	K+F-létszáma az összes foglalkoztatott százalékában	ebből: kutató, fejlesztő	K+F- ráfordításai a bruttó hazai termék (GDP) százalékában
2010	2 983	31 480	0,84	0,57	1,14
2011	3 000	33 960	0,90	0,61	1,19
2012	3 090	35 732	0,93	0,62	1,26
2013	3 159	38 163	0,98	0,64	1,39
2014	2 994	37 329	0,91	0,64	1,35
2015	2 801	36 847	0,88	0,60	1,36
2016	2 727	35 757	0,82	0,59	1,20
2017	3 109	40 432	0,91	0,64	1,35*

Megjegyzés: * becslült érték.

Forrás: KSH 2018.

A Regionális Egyetemi Tudásközpontok célja a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal (NKFIH) szerint, hogy „olyan szakterületi és regionális vonzáscentrumokká váljanak, amelyek vállalkozásokkal és más, kutatással, innovációval foglalkozó szervezetekkel együttműködve, nemzetközi színvonalú, fókuszált kutatás-fejlesztési és innovációs tevékenységeket tudnak végezni.” A Regionális Egyetemi Tudásközpontok intenzíven kapcsolódnak a gazdasági szférához, ösztönzőleg hatnak a régiók technológiai és gazdasági fejlődésére.

Az Egyetemi Tudásközpontok esetében kiemelt szerep jutott az ipari és innovációs igényeknek, az együttműködési potenciáloknak és az általuk generált pozitív hatásoknak. A program egyik sajátos hatása volt, hogy a már korábban is együttműködő partnerek számára is kedvező helyzetet teremtett. Az innovációs értéklánc valamennyi szereplője részt vehet a program által támogatott hálózatokban, a cél olyan együttműködések kialakítása, amely a kormányzati támogatás elmúltával is képes fennmaradni (Inzelt, 2008). A támogatott központok a természettudomány, a biotechnológia, a nanotechnológia, az információs és kommunikációs technológiák területe mellett az autóipart foglalják magukban.

A Technológiai Tudásközpontok alapjait lényegében az Egyetemi Tudásközpontokkal párhuzamosan kezdték el kiépíteni. A a humán erőforrás megtartása, a kutatóközpontok infrastruktúrájának kiépítése fontos mérföldkőnek számított. Az egyes térségekben alapított tudásközpontok igazodtak az egyetemi profilokhoz, valamint a térségi sajátosságokhoz, pl. Pécsi Tudományegyetemen 2005-ben alapított Dél-Dunántúli Innovációs Egyetemi Tudásközpont az Életminőséget Javító Gyógyszerek és Gyógyító Eljárások Fejlesztésére; Pannon Egyetemen 2006-tól kiépített Informatikai Biztonsági Kutató-Fejlesztő Központ és Pannon Egyetem Környezetvédelmi és Hulladékhasznosítási Innovációs Tudásközpont.

A Nemzeti Innovációs Hivatal által kialakított információs rendszer a Kaleidoszkóp (a név a K+F+I terület sokszínűségére utal). A Kaleidoszkóp (kaleidoszkop.nih.gov.hu) célja egy egységes K+F+I adatbázis létrehozása, amely tartalmazza a szektor releváns intézményeit, vállalatát, valamint azokat az adatokat és elemzéseket, amelyek a szakpolitikai döntéshozatalt segítik.

A Kaleidoszkóp fő céljai:

- elősegíti a K+F+I szektor hálózatosodását
- segíti a tényeken alapuló döntéshozatalt, megalapozza a stratégiaalkotást
- támogatja a nemzeti és a nemzetközi statisztikai tevékenységet

A Kaleidoszkóp szolgáltatásai:

- általános és ágazati K+F+I elemzések, statisztikák, adatforrások
- információk a közfinanszírozású K+F+I projektekről
- a magyar kutatási infrastruktúrák regisztere
- térképalapú kereső a K+F+I szervezetekről és vállalkozásokról
- projektpartnerek és projektlehetőségek felkutatása (NIH, 2013; NKFIH honlap, 2018).

Összefoglalás

A tanulmányban áttekintett öt fő vállalkozásfejlesztési eszköz mindegyikéről megállapítható, hogy ugyan különböző mértékben és területi léptékben, de mindegyikük alkalmas volt a helyi gazdaságfejlesztési stratégiákba való illesztésre. Az eszköz alkalmazhatóságát meghatározó szabályozási háttér, a központi ágazatpolitikák minden esetben ki is jelölték azt a területi léptéket, azon településtípusokat, vagy konkrétan a célzott településeket is, amelyek az vállalkozásfejlesztés érdekében egyáltalán alkalmazhatták az egyes megoldásokat.

Az iparterületek lehatárolása lényegében minden település rendezési tervében megtörténhetett, ám az ténylegesen csak a további gazdaságfejlesztési megoldások felé vezető lépcsőfoknak volt tekinthető. Míg egy-egy inkubátorháznak szánt épület, vagy ipari park terület elvileg bárhol kijelölhető volt az országban (s sok település bele is vágott az ipari park alapú gazdaságfejlesztési stratégiába, ám nem mindenhol sikerült betelepült vállalkozásokig eljuttatni a területeket), a vállalkozási zónák, a Modern Városok, az egyetemvárosok már konkrétan, és felülről kijelölt területek és települések voltak. A helyi mozgástér ez utóbbi esetekben éppen abban tudott megnyilvánulni, hogy milyen tartalommal sikerül feltölteni a központi, centrális programok nyújtotta lehetőségalmazt, mennyiben lehetett ahhoz mozgósítani a helyi szereplőket, s mennyire tudták ezeket a különálló eszközöket egymásra fűzni (pl. a Pécsi Tudományegyetem fejlesztése a Tudásközpont hálózat után a Modern Városok Programban is megjelenő elem volt).

A helyi gazdaságfejlesztés egyik leglényegesebb eleme éppen a helyi szereplők aktivizálásának és a rugalmas reagálásnak, valamint az adaptivitásnak a képessége, a helyismeret és a helyi hálózatokhoz való kapcsolódás esélye. Bármilyen gazdaságfejlesztési eszközrendszer lehetősége teremthető meg tehát a központi kormányzati, szakpolitikai szinten, annak alkalmazásával, adaptációjával helyben dől el, hogy az hogyan tud hatni.

Felhasznált irodalom

- Bajmócy Zoltán (2006): Egyetemi üzleti inkubáció lehetőségei elmaradott térségekben. Tér és Társadalom, 3.
- Benko, Georges (1992): Technológiai parkok és technopoliszok földrajza. MTA RKK, Budapest
- Barta Györgyi (2002): A területfejlesztés gazdaságot támogató eszközeinek, megoldásainak hatékonysága. MTA RKK KETI, Budapest.
- Bartke István (1971): Az iparilag elmaradott területek ipari fejlesztésének főbb közgazdasági kérdései Magyarországon. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Csete Mária (2012): Regionális és környezetgazdaságtan. EDUTUS Főiskola
- Csonka László (2009): A kutatás-fejlesztési és innovációs hálózatok hatása a vállalkozások tudományos és technológiai képességeinek fejlődésére autóiipari tudásközpontok Magyarországon. Ph.D. értekezés
- Európai Bizottság (2004): Kisvállalkozások Európai Chartája. Európai Bizottság, Brüsszel, 2004. elérhető: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/2148/attachments/1/translations> (Letöltés ideje: 2018. augusztus 4.)
- Inzelt, Annamária (2008): „Strengthen and Upgrade Regional Capabilities (Regional University Knowledge Centre Program in Hungary)” Romanian Journal of Economics, vol. 26, 2008 June, pp. 133-154.
- Kiss Éva (szerk.) 2013: A hazai ipari parkok különböző dimenzióban. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó.
- KSH (2018): Kutatás-fejlesztés, 2017. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
- Kullmann Ádám (2009): A regionális gazdaságfejlesztés eszközrendszere és magyarországi alkalmazása. Doktori értekezés
- Lux Gábor (2017): Újraiparosítás Közép-Európában. Dialóg Campus Kiadó, Budapest
- Mezei Cecília (2019): Fejlesztési kényszerpályák. Dialóg Campus Kiadó, Budapest
- Nemzeti Innovációs Hivatal (2013): Kutatás-fejlesztés és Innováció Magyarországon. Tájékoztató kiadvány.
- Nemzetgazdasági Hivatal (2016): Tájékoztató a Magyarországon működő Ipari parkok helyzetéről. elérhető: <https://www.kormany.hu/download/4/fb/f0000/Tájékoztató> (Letöltés dátuma: 2016. július 1.)
- Ruttkay Éva (1994): Speciális gazdasági zónák a területfejlesztésben. Pénzügyi szemle, 7.
- Salamin Géza (2001): Mit ígér a kedvezmények szigete? A vállalkezési övezetek gazdaságfejlesztő hatásának nemzetközi tapasztalatai. Falu Város Régió, 8.
- World Bank (2008): "Zone Definition", Special Economic Zone: Performance, Lessons Learned, and Implication for Zone Development, Washington DC., pp. 9–11
- Tóth János (1999): Az ipari parkok lehetséges szerepe a területfejlesztésben. Budapest. Logisztikai Fórum '99 kiadványa, 44 p.

Jogszabályok

- 185/1996. (XII. 11.) Korm. rendelet az „Ipari Park” címről elérhető: <http://www.jogiportal.hu/index.php?id=bpX8m1cex0s7q49j2&state=20101223&menu=view> [Letöltés dátuma: 2017. június 15.]
1996. évi XXI. törvény a területfejlesztésről és a területrendezésről elérhető: <http://www.jogiportal.hu/index.php?id=bpX8m1cex0s7q49j2&state=20101223&menu=view> [Letöltés dátuma: 2017. június 15.]
- 19/1997. (V. 14.) IKIM rendelet az „Ipari Park” cím elnyerését szolgáló pályázati rendszer működtetéséről elérhető: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700019.IKI&txtreferer=99600081.TV> [Letöltés dátuma: 2017. június 15.]
- 35/1998. (III. 20.) sz. OGY határozat, Országos Területfejlesztési Konceptió elérhető: http://www.terport.hu/webfm_send/756[Letöltés dátuma: 2017. június 15.]
- 186/2005. (IX. 13.) Korm. Rendelet az „Ipari Park” címről és az ipari parkok fejlesztését szolgáló rendszer működéséről elérhető:

<http://www.jogiportal.hu/index.php?id=bpx8m1cex0s7q49j2&state=20101223&menu=view>
[Letöltés dátuma: 2017. június 15.]

297/2011. (XII. 22.) Korm. rendelet az ipari parkokról
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100297.KOR> [Letöltés dátuma: 2017. június 15.]

27/2013. (II. 12.) Korm. rendelet a szabad vállalkozási zónák létrehozásának és működésének, valamint a kedvezmények igénybevételenek szabályairól elérhető:
<https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=A1300027.KOR> [Letöltés dátuma: 2017. június 15.]

Cigánd Város Integrált Településfejlesztési Stratégiája http://www.cigand.hu/its/its_strategia.pdf
[Letöltés dátuma: 2019. június 15.]

Cigánd város honlapja: <http://www.cigand.hu/i> [Letöltés dátuma: 2019. június 15.]

Debreceni Egyetem honlapja: <https://unideb.hu/hu/node/373> [Letöltés dátuma: 2019. június 15.]

Debreceni Egyetem Intézményfejlesztési Terve 2016–2020 <https://mad-hatter.it.unideb.hu/portal/>
[Letöltés dátuma: 2019. június 15.]

Debrecen Város honlapja: <https://www.debrecen.hu/hu/debreceni/hireink/innovacios-park-es-uj-varosi-alkozpont-is-lesz> [Letöltés dátuma: 2019. június 15.]

Geoindex honlapja - <http://www.geoindex.hu/adatbazisok/szabad-vallalkozasi-zonak-munkanelkulisege-2015/#> [Letöltés dátuma: 2019. június 15.]

Graphisoft (2019): A Graphisoft Park honlapja. - <http://www.graphisoftpark.hu/> (Letöltés dátuma: 2019. július 31.)

Győr város honlapja: http://www.gyor.hu/http://innovacio.gyor.hu/cikk/gyor_fontos_bastyaja_a_magyar_gazdasag_fejlodesenek_1.html
[Letöltés dátuma: 2019. június 15.]

Kaposvári Vállalkozók Háza Inkubátorház honlapja: <http://www.vallalkozokhaza.hu/inkubatorhaz>
[Letöltés dátuma: 2017. június 15.]

KIFÜ honlapja: <https://kifu.gov.hu/content/gy%C5%91rben-indult-%C3%BAtj%C3%A1ra-mikro-kis-%C3%A9s-k%C3%B6z%C3%A9pv%C3%A1llalkoz%C3%A1sok-digitaliz%C3%A1ci%C3%B3j%C3%A1t-seg%C3%ADt%C5%91-program> [Letöltés dátuma: 2017. június 15.]

Logisztikai Szolgáltató Központ honlapja: <http://www.logsped.hu/lzk.htm> [Letöltés dátuma: 2017. június 15.]

Magyarország Kormánya honlap: <https://www.kormany.hu/hu/a-miniszterelnok/modern-varosok-sorozat> [Letöltés dátuma: 2019. június 15.]

Magyarország Nemzeti Kutatási Infrastruktúra Útiterve: <https://nkfih.gov.hu/hivatalrol/strategia-alkotas/nemzeti-kutatasi-inf> [Letöltés dátuma: 2017. június 15.] Napilapok: <http://www.boon.hu/cigand-egy-ujabb-nagy-lepes-az-elheto-telepules-fele/2879451> [Letöltés dátuma: 2019. június 15.]

Nemzetgazdasági Minisztérium közleményei: <http://www.kormany.hu/> [Letöltés dátuma: 2017. június 15.]

Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal honlapja: <http://nkfih.gov.hu/innovacio/hazai-innovacios/regionalis-150203-1> illetve <https://nkfih.gov.hu/hivatalrol/hivatali-kiadvanyok/kooperacios-kutato> [Letöltés dátuma: 2017. június 15.]

OECD [2006]: The SME Financing Gap. I. Theory and Evidence és II. Proceedings of the Brasilia Conference. OECD, Párizs elérhető <http://www.africres.org/SMME20Research/SMME20Research20General/Conference20Papers/SME20financing20gap20oecd.pdf> [Letöltés dátuma: 2017. június 15.]

Pannon Tudás Park: http://www.regioregia.hu/index.php?hir_id=6627 [Letöltés dátuma: 2019. június 15.]

Irishtimes, 2018: 1. <https://www.irishtimes.com/business/transport-and-tourism/shannon-group-falls>
[Letöltés dátuma: 2018. június 5.]

Shannon, 2019: <https://www.shannongroup.ie/companies/shannon-airport> [Letöltés dátuma: 2019. június 15.]

Sopron város honlapja: <http://www.sopron.hu/> [Letöltés dátuma: 2019. június 15.]

Sopron város Településszerkezeti terve: <http://www.sopron.hu/upload/content/56/5696/> [Letöltés dátuma: 2019. június 15.]

Szeged honlapja: <https://szeged.hu/archiv/33286> [Letöltés dátuma: 2019. június 15.]

TérPort térképtár: <http://www.terport.hu/tematikus-terkepek/> [Letöltés dátuma: 2017. október 15.]

Veszprém város honlapja <http://www.veszprem.hu/veszpremieknek/hirek> [Letöltés dátuma: 2018. május 15.]

VISZ - Vállalkozói Inkubátorok Szövetsége honlapja: <http://www.visz.hu/index.php/rolunk> [Letöltés dátuma: 2017. október 15.]

Zalaegerszeg Technológiai Centrum honlapja: <http://www.tc.org.hu/> [Letöltés dátuma: 2018. május 15.]

ZalaZone honlapja: http://www.regioregia.hu/index.php?hir_id=6627 [Letöltés dátuma: 2018. május 15.]

The World Bank, Local Economic Development. –
<http://web.worldbank.org/wbsite/external/topics/exturbandevelopment/extled/0,,menuPK:341145~pagePK:149018~piPK:149093~theSitePK:341139,00.html> [Letöltés dátuma: 2005. május 30.]